

Helende natuur

Rouwend door Nederland wandelen

Floor Gerritsma

Sommige dingen wist ze zeker. Michiel hield van frikandellen. Haar moeder hield niet van verrassingsbezoekjes. Ze had correct gehandeld bij het reanimeren. Het waren de minuten vlak voor de val die minder eenduidig waren. Als ze haar gedachten daarheen stuurde, ontglipte het haar. Ze had het niet goed gezien. De uren, dagen, weken, maanden voor de val. De val van de afgelopen jaren.

In mijn roman *Wat er was* rouwt Maud Mulder, 42 en neurochirurg, om haar beste vriend Michiel. Hij krijgt voor haar ogen een hartstilstand en ze kan hem niet redden. Hun vriendschap was een belangrijke levenslijn voor haar en zijn dood tikt haar zodanig uit balans dat ze niet meer functioneert op haar werk. De rouw ploegt genadeloos door haar heen en legt ook oudere, zorgvuldig toegedekte, lagen bloot. Het is wat rouw doet.

Hoe gaat mijn romanpersonage Maud daarmee om? Waar stuur ik haar als schrijver heen? En hoe ga ikzelf met mijn verlies om? Laat ik met Maud en Michiel beginnen.

Maud en Michiel hebben beiden al vroeg in hun leven verlies geleden. Michiels broertje overlijdt op jonge leeftijd en Maud komt erachter dat ze haar vader niet kan vertrouwen. Ze dragen hun verlies ieder op een andere manier. Maud trekt zich terug in zichzelf en richt zich op haar cognitieve kunnen. Michiel leeft met zwier en wil het leven vieren omdat hij zo hoopt het verdriet over zijn broertje voor te blijven. Als ze elkaar in hun studententijd ontmoeten, vinden ze direct een voedende en verlichtende vriendschap bij elkaar. Michiel wuift Mauds eenzame pantser lachend weg. En Maud kijkt dwars door alle ruis heen die Michiel rondom zichzelf verspreid. Ze ziet hem.

Samen zijn ze lange tijd een ecosysteem in evenwicht, totdat Michiel geen antwoorden meer heeft op wat vanbinnen aan hem knaagt. Waar Maud volgens de gangbare norm maatschappelijk slaagt – ze wordt een hoogopgeleide dokter –, glijdt Michiel steeds meer af. Hij drinkt te veel, raakt zijn vrouw kwijt en komt in de schulden terecht. Maud vindt het lastig om Michiel als vriendin bij te staan. Want hoe blijf je dichtbij iemand die niet dicht bij zichzelf kan zijn? Als Maud Michiel verwijtend wijst op de puinhopen in zijn leven, corrigeert hij haar. Het is voor haar nog altijd *Mr. Royal Fuck-Up*. Een geuzennaam uit verzet tegen de simpele optelsom van de eigen schuld.

Een vlucht voorwaarts

Door Michiels overlijden krijgt de dood als verstoorder van het evenwicht ruim baan in het leven van Maud. Waar Michiel worstelde met schuldvragen over de dood van zijn broertje is het nu de beurt aan Maud. Wat had zij moeten of kunnen doen om Michiel te redden?

Afgesneden van wat ze het liefste doet – dokteren en de dingen beter maken – weet ze

niet wat ze met haar verdriet aan moet. Ze vlucht naar haar moeder Antoinette in Groningen.

Op de vrijwel lege snelweg richtte ze zich op de rode achterlichten van de auto voor haar. Ze reed het tussenliggende zwart zo snel mogelijk dicht. Bij het inhalen keek ze niet opzij, voor haar reden er nieuwe rode lichten, er was alleen dit, hield ze zichzelf voor, het zwart en het rood. Focus. De tranen konden haar gedurende de dag op ieder moment bespringen, maar de avonden waren het ergst. Dan kwam het donker op haar af en zoog het zwart zich langzaam vacuüm op haar huid.

Maud vindt bij haar moeder niet het thuis dat ze nodig heeft om haar verdriet aan te kunnen kijken. En zo begint ze aan haar wandeltocht, een vlucht voorwaarts, weg van het zwart, dat ze natuurlijk niet direct af zich afgeschud krijgt. Rouw staat als een muur om haar heen en zo legt ze de eerste etappes af, min of meer doof en blind voor wat het landschap haar te bieden heeft.

Het terrein [Dennenoord] was al meer dan honderd jaar een veilige rustplek voor psychiatrische patiënten. Ooit was het een uitgebreid dorp, een mini-maatschappij voor hen die de weg in het groot niet konden vinden. Maud dacht dat het vanuit een hartverwarmende medemenselijkheid was ontstaan, en dat het geen praktische opruimwoede was geweest. Hier wilde ze wel even pauzeren en

ze liet zich op een bankje zakken, haar benen voor zich uitgestrekt. Kon ze de opgelegde rust die hier hing via haar voeten uit de bodem zuigen? Ze zou er alles voor geven om zichzelf op die manier te dialyseren en haar gif in te ruilen voor iets anders. Maakte niet uit wat. Ze groef haar schoenen dieper in het zand.

Verderop hoorde ze twee mannen praten. Ze kwamen haar kant uit. Bij een van hen piepte de wandelgids van het Pieterpad duidelijk uit de zak van zijn cargopants. Het tweetal stond op het punt om haar beschaafd te groeten en ze schoot overeind om aan hun vriendelijkheid te ontkomen. Ze had geen parate wetenswaardigheden om uit te wisselen. Geen soepele praatjes.

Er zat zand tussen haar tenen.

Ergens in een boom tikte er een specht. Antoinette had haar geleerd dat spechten een ingenieus systeem in hun schedel hebben om te voorkomen dat ze hun hersenen beschadigen door de mitrailleurslag van hun snavel. De vogels creëren een helm aan de binnenkant van hun hoofd door hun tongspieren aan te spannen – ze hebben er meerdere –, het is echt een complex samenwerkend geheel waardoor deze dieren kunnen doen wat ze doen.

Maud had geen helm, ze had een trillend spiertje boven haar rechteroog dat haar constant wees op de zwakte van haar gestel. Het pikken van de specht in de bast rezoneerde in haar oog. Het was een overactieve zevende hersenzenuw, dat wist ze – de nervus facialis – die haar er al dagen aan herinnerde dat er iets niet in orde was. Hele stukken liep ze door het landschap terwijl ze met haar hand het spiertje straktrok om het trilalarm te stoppen. Wat was haar aandeel in de deining?

Een meereizende stem

Op haar wandeltocht krijgt Maud ook Michiel zelf niet van zich afgeschud. De stem van haar oud-huisgenoot reist met haar mee. Hij blijft, zoals hij ook bij leven deed, haar acties van commentaar voorzien. Hij maakt grapjes, daagt haar uit, leidt haar af, voert haar feitjes en blaast op die manier wat leven in haar lijf, dat wat Maud betreft vooral uit haar hoofd bestaat. Om Michiels stem nog te horen, belt ze herhaaldelijk naar zijn voicemail en zo ontstaat er in haar hoofd iets van een gesprek.

Hoe ver loopt dit pad eigenlijk door, helemaal tot in Limburg?

Ik dacht dat ik jou moest loslaten?

Niet in één keer, we kunnen toch nog wel gewoon... Bovendien verveel ik me de klere. Please, Maudje-Maud, vertel me een verhaaltje...

Het Pieterpad is uitgestippeld door twee vriendinnen, Toos en Bertje, die allebei van wandelen hielden en dat ook graag samen deden.

Maar waarom helemaal naar Limburg? Je moet je sowieso afvragen wie er naar Limburg wil, en ze hadden ook de trein kunnen pakken. Dat is veel praktischer. Geef minder modder aan de voeten ook.

Ik mis je zo.

Vast niet alles. Denk aan de stomme dingen – ik was op het laatst altijd blut.

Het is zo verdomde fysiek. Ik zie je handen meebewegen als je praat, ik voel jouw lach in mijn buik denderen, ik zie hoe je ogen iets schuiner gaan staan als je die stomme grijns doet, ik hoor je adem als je die rookwolkjes uit je mond stoot.

Ik rookte altijd in jouw auto als ik die leende, terwijl ik wist dat je dat niet wilde; bij het stoplicht met het raampje open, maar jij merkte het altijd alsnog

Op jouw crematie sprak ik je tante Ank. God, wat vond ik het altijd leuk als je haar nadeed, met haar wapperende armen en haar vooruitstekende tanden. Maar er is bij nader inzien niets grappigs aan die vrouw. Ze vertelde me heel iets anders over Daniëls dood dan wat jij me ooit had verteld. Dat blijft maar door mijn hoofd spoken. Hoe zit dat?

Mijn scheten mis je vast ook niet.

Chiel?

Blijkbaar hebben wij elkaar niet alles verteld.

Verjaagde lethargie

Een van de toegedekte lagen die de rouw blootlegt, is het feit dat Maud geen kinderen of partner heeft. Een andere is de complexe relatie die ze heeft met haar gescheiden ouders. Het landschap echoot elk natuurfeitje dat haar moeder in haar pompte, en de diagnostische lessen die ze ongevraagd van haar vader kreeg dringen zich aan haar op. Reint was cardioloog en als Maud in haar studententijd aangemoedigd door Michiel voor het eerst sinds jaren weer contact met hem heeft, stort hij zijn tips over haar uit.

Helemaal achterin [de tuin] zat haar vader op de laatste stroken gras in een tuinstoel. Wat ze op de foto's door de jaren heen niet goed gezien had,

was dat hij ouder was geworden. Er zaten grijze strepen door zijn zwarte haar. Het beeld botste met hoe ze hem in haar hoofd had bewaard.

Maud ging tegenover hem op het laatste stuk gras zitten en wist direct dat ze beter een stoel had kunnen pakken. Nu torende hij zittend boven haar uit. Ze legde haar studiemateriaal naast zich neer en liet haar handpalmen over de grassprietten glijden.

Hij wees naar haar reader en vroeg haar welke vakken ze momenteel volgde en wie er college gaf. 'Het is de bedoeling dat we binnen dit vak vooral onze diagnostische blik verbreden en verdiepen,' stak ze van wal. 'En daarnaast...'

Haar vader onderbrak haar om in de geschiedenis van zijn eigen opleiding te duiken. Maud zag zijn ogen glazig worden. Ze keek naar zijn voeten. Daar zaten de bootschoenen aan die hij altijd al graag droeg. Ze konden een poetsbeurt gebruiken. 'Van mijn professor Bakels, van toen ik nog assistent was bij Interne – god, dat is lang geleden, ik weet niet meer precies welk jaar dat was, nou ja, dat doet er eigenlijk ook niet toe – leerde ik dat als je een beest door de straat ziet lopen, in Nederland, dat je dan vooral niet moet denken dat het een kameel is. Het is veel waarschijnlijker dat het een hond is. Onthoud dat maar.'

'Ja,' zei Maud, 'een hond. Dat zal ik onthouden.' Ze was vergeten hoe snel haar vader in elk gesprek een ingang naar zichzelf vond. Sommige dingen vergeet je blijkbaar, andere niet. Ze stond op.

'En Maud? Niet de kat in de kelder metselen, hè? Niet te oppervlakkig genezen, maar grondig.'

'Ja,' zei Maud. 'Kameel, hond, kat.'

Terwijl de wond tussen Maud en haar vader niet heelt, krijgt zijn diagnostische les wel een plek in het uitpluizen van de dood van Michiel en zijn broertje. Het zorgt er uiteindelijk voor dat Maud weer als arts kan handelen en dit verjaagt de lethargie die de rouw over haar heen heeft gelegd. Net als haar onmachtige boosheid.

Een nieuw evenwicht

Dat Maud en Michiel min of meer nog gesprekken kunnen voeren met elkaar was voor mij als schrijver natuurlijk een handige manier om allerlei onbeantwoorde zaken tussen die twee aan de kaak te stellen. En binnen een wederzijds afhankelijke vriendschap tussen twee gemankeerde mensen blijft al gauw een hoop ongezegd.

Michiel kegelde met het rondwalsen van de ijsblokjes in zijn glas haar vragen omver nog voordat zij ze kon stellen. Uiteindelijk liet ze haar kritische vragen varen en besloot ze dat het was als met een goede goocheltruc, die moest je niet willen ontrafelen, het was veel aantrekkelijker om bij het verblufte gevoel te blijven.

Los van de spanningsboog die ik op deze manier in het verhaal kon opbouwen, vond ik het ook fijn dat Maud naast al het zuur een klein zoetje kreeg. Een doorlopend gesprek met degene van wie ze nog geen afscheid kan nemen. Want de dood neemt wel iemand weg, maar niet diens woorden.

Dat Michiel ging overlijden stond voor mij meteen al vast, en ik laat het dan ook direct aan het begin van de roman gebeuren – geen spoilers hier. Vervolgens laat ik bij Maud de poort naar haar verlies opengaan terwijl ze rouwend door Nederland wandelt. De natuur nodigt nou eenmaal uit tot introspectie als je er met de traagheid van je eigen benen doorheen beweegt. Maar bij Maud duurt het even voordat die loutering er is. Ze komt van ver. En het is voor het verhaal natuurlijk veel spannender als ze niet al bij de eerste etappes voelt wat de natuur kan helen. Pas in Limburg wordt ze meer onderdeel van het landschap, in plaats van alleen een sterk cognitief gestuurd wezen.

Dat Maud het Pieterpad lopen niet op haar bucketlist had staan, maar er met lange tanden aan begint, levert in mijn perspectief de nodige *comic relief* op. In het begin wordt ze vooral geconfronteerd met de dood langs het pad – de hunebedden zijn grafkelders, ze passeert bloemen en foto's in de berm voor een verkeersslachtoffer en ze vindt een begraafplaats voor drenkelingen. Haar omgeving weerspiegelt dat wat ze voelt. Maar door het introspectieve effect van het lopen verandert dat uiteindelijk. Via de vele bankjes in het landschap met daarop de namen van overleden Pieterpad-genietters komt ze voorzichtig uit op dankbaarheid. Ze laat zich uitnodigen tot verstilling. Ook het doosje kruidenthee dat Maud meeneemt uit haar moeders huis en dat vol zit met spirituele spreuken biedt uiteindelijk zowaar soelaas.

Het leven kruipt al lopend beetje bij beetje terug in haar lijf. Wandelend langs de ruggengraat van Nederland vindt ze het een nieuw evenwicht, zonder de ontlading die Michiel bracht.

De hond en de kameel

Ook ik verloor een dierbare vriend die de kunst van het leven goed verstond, of te goed, of juist helemaal niet: een vraagstuk dat mij nog altijd bezighoudt. Ik leefde op als ik hem zag. Hij leefde zichzelf op. Hij was voor mij enorm van waarde en zijn levensenergie vormde de startvonk van deze roman. Dat was een bewuste daad. Vervolgens nam de fictie het over en maakte ik het personage Michiel. Ik geloofde het nooit als schrijvers zeiden dat ze overgenomen werden door iets, of dat het boek zichzelf schreef. Inmiddels weet ik dat het zo kan gaan.

Zelf hoor ik nog regelmatig de krachtige oneliners die mijn vriend altijd paraat had. De 'nomen est omen' komt rechtstreeks uit zijn mond. Ook zie ik mijn overleden vriend soms staan in een menigte feestende mensen. Ik zie hem, omdat ik hem wil zien. Een bos krullen boven de andere hoofden uit – heel even maar – en ik weet dat het geen zin heeft om nog een keer te kijken. Soms meen ik hem in het buitenland te ontwaren, op de stoep in Parijs onder een plataan, onderweg naar een terrasje en goed gezelschap. Alsof het waarschijnlijker is dat hij daar nog gewoon voortleeft.

Ik heb ook bewust geplukt uit mijn persoonlijke leven. De hond en de kameel was een diagnostische les die mijn vader, kno-arts, gaf aan mijn zus, verpleegkundige in opleiding. De kat die niet in de kelder gemetseld moet worden, vond ik ergens op eigen kracht en voegde die toe aan het rijtje.

Toen mijn eerste lezers vroegen of ik doorhad dat dit boek op meerdere lagen ook ging over mijn persoonlijke verlies, verraste me dat. Vreemd genoeg had ik niet gezien wat er naast het overlijden van mijn vriend nog meer van mij in het verhaal gekropen was. Maar het is er onmiskenbaar. De pijn van een echtscheiding – ik maakte het mee als kind en als volwassen vrouw. Een ouderlijk huis dat ophoudt dat te zijn – dito. Je verhouden tot een complexe vader. Ja, ook dat. Ik zag zelfs niet dat de humor die Michiel omarmd heeft, mijn eigen overlevingsmechanisme is. Een schrijver is blijkbaar niet alleen een vat vol verhalen, maar ook een vehikel met blinde vlekken. Zie daar het wonder dat fictie is.

Lopen en lezen

Natuurlijk liep ik zelf ook het Pieterpad. De eerste keer op uitnodiging van een vriendin. Ik was net

gescheiden en had ineens zeeën van tijd waarin ik niet wist wat ik met mijzelf aan moest. Voor mij werkte het lopen en praten direct helend. Ik ben geen Maud. Ik stak onderweg kaarsjes aan in de kapellen die ik tegenkwam voor het zielenheil van mijn kinderen. Ik knuffelde met bomen, lag in het gras en snoof alles op. Ik deelde woede, wanhoop, tranen en ja, ik heb ook gegierd van het lachen.

Toen ik wist dat ik mijn roman op het Pieterpad wilde laten afspelen, liep ik het nog een keer. Als je iets doet, moet je het goed doen. Ik ben wel een Maud. Ik liep om aantekeningen te maken, te observeren en om alleen te zijn. Los van humor in interactie met anderen heeft schrijven over wat ik meemaak mij altijd op de been gehouden. Dat, en verdwijnen in een boek. Je kon en kunt mij altijd ergens opgekruld vinden met een boek in mijn hand, opgaand in andermans leven. José Eduardo Agualusa laat de moeder van zijn hoofdpersoon het zo zeggen in zijn *The Book of Chameleons*:

‘Reality is painful and imperfect,’ she’d say. ‘That’s just the way it is, that’s how we distinguish it from dreams. When something seems absolutely lovely we think it can only be a dream, and we pinch ourselves just to be sure we’re really not dreaming – if it hurts it’s because we’re not dreaming. Reality can hurt us, even those moments when it may seem to us to be a dream. You can find everything that exists in the world of books – sometimes in truer colours, and without the real pain of everything that really does exist. Given a choice between life and books, my son, you must choose books!’

Literatuur

Agualusa, José Eduardo, *The Book of Chameleons*. Londen, Arcadia Books, 2006. Vertaling Daniel Hahn. Oorspronkelijk in het Portugees verschenen in 2004.

Gerritsma, Floor, *Wat er was: over vriendschap, verlies en wandelen over het Pieterpad*. Amsterdam: Wereldbibliotheek, 2025.

Wandelen op het Pieterpad